

Bilingvālā izglītība Latvijā Sasniegumi, riski un mīti

Boriss Cilevičs
11.Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja biedrs
Tiesībsarga 2013.gada konference
2013.g. 10.decembris

Cilvēktiesību ietvars

- Tiesības uz izglītību
- Nediskriminācija – izglītības kvalitāte!
- Efektīva līdzdalība, vecāku viedokļu ievērošana – pastāvīgs dialogs

Tiesībsarga 2013.gada konference; 2013.g. 10.decembris

2

Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities

*Advisory Committee on the Framework
Convention for the Protection of National
Minorities, 2006*

Tiesībsarga 2013.gada konference; 2013.g. 10.decembris

3

Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību, OSCE HCNM, 1996 (1)

Mazākumtautību izglītība pamata un vidusskolas līmenī
Starptautiskie instrumenti, kas attiecas uz izglītību mazākumtautību valodā, deklarē, ka mazākumtautībām ir ne vien tiesības uzturēt savu identitāti ar dzimtās valodas palīdzību, bet ir arī tiesības integrēties un līdzdarboties sabiedrībā kopumā, apgūstot valsts valodu.

No teiktā izriet, lai visefektīvāk sasniegtu starptautiskajos instrumentos par mazākumtautību aizsardzību un integrāciju nospraustos mērķus, ir jāpanāk, lai mazākumtautības apgūtu vairākas valodas. Rekomendācijas, kas attiecas uz pamata un vidusskolas izglītību, ir domātas kā vadlīnijas mazākumtautību valodas attīstīšanā izglītības politikas un attiecīgo programmu izstrādāšanā.

Tiesībsarga 2013.gada konference; 2013.g. 10.decembris

4

Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību, OSCE HCNM, 1996 (2)

Piedāvātās pieejas pamatā ir pētījumi par izglītību, un tā ir uzskatāma par attiecīgo starptautisko normu reālu interpretāciju.

Šīs pieejas efektivitāte ir atkarīga no daudziem faktoriem. Vispirms, jāņem vērā tas, kā šī pieeja nostiprina vajākas mazākumtautības dzimto valodu kā līdzekli mācību procesā. Otrs faktors ir - kādā mērā visā mācību procesā ir iesaistīti divvalodīgie skolotāji.

Viens no vērā ņemamiem faktoriem ir tas, kādā apjomā mazākumtautību un valsts valodas tiek pasniegtas kā mācību priekšmeti visu 12 skolas gadu laikā, un visbeidzot, kādā apjomā abas valodas tiek maksimāli efektīvi izmantotas kā mācīvaloda dažādās bērna izglītības fāzēs.

Tiesībsarga 2013.gada konference; 2013.g. 10.decembris

5

Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību, OSCE HCNM, 1996 (3)

Šī pieeja mēģina radīt vidi, kas nepieciešama vajākas mazākumtautību valodas attīstībai. Tā ievērojami atšķiras no citām pieejām, kuru mērķis ir mazākumtautības valodas mācīšana vai pat minimāla apmācība mazākumtautības valodā, lai veicinātu agru pāreju uz mācībām tikai valsts valodā.

"Iegremdēšanas" veida pieejas, kad mācības notiek vienīgi valsts valodā un mazākumtautību bērni ir pilnīgi integrēti vairākuma bērnu klasēs, neatbilst starptautiskajiem standartiem. Līdzīgi tas attiecas arī uz nošķirtajām skolām, kurās mācības notiek tikai mazākumtautības valodā visa mācību procesa laikā un kurās vairākuma valoda vispār netiek mācīta vai tiek mācīta mazā apjomā.

Tiesībsarga 2013.gada konference; 2013.g. 10.decembris

6

Satversmes tiesas spriedums lietā 2004-18-0106 (1)

Tiesiskās vienlīdzības princips liek vienādi izturēties tikai pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Šis princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos...

Satversmes tiesa piekrit pieteikuma iesniedzējam, kurš, citastarp norādot uz ECT spriedumu lietā Thlimmenos v. Greece, „atzīmē, ka pie mazākumtautības piederība persona neatrodas vienādos apstākļos ar personu, kura pieder pie pamatnācijas. Starp kritērijiem, kas nosaka šādu atšķirību, var minēt valodu un etnisko piederību...

Satversmes tiesas spriedums lietā 2004-18-0106 (2)

Saskaņā ar Izglītības likuma 9.panta pirmo daļu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā. Šajās skolās galvenokārt mācās personas, kurām valsts valoda ir dzimtajā valoda. Izglītības likuma 9.panta otrās daļas 2.punkts paredz, ka skolās, kur tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, var iegūt izglītību arī citā valodā. Tātad, izstrādājot izglītības likumu, likumdevējs ir rūpējies par to, lai šajās skolās pie mazākumtautībām piederības personas varētu iegūt izglītību arī savā dzimtajā valodā.

Tātad, saskaņā ar starptautiskajiem standartiem, optimāla minoritāšu izglītības stratēģija – izmantot gan minoritāšu, gan oficiālo valodu

Bilingvālā izglītība – viens no šādas koncepcijas īstenošanas veidiem

Konkrētas formas un valodu proporcijas – atkarībā no situācijas īpatnībām konkrētās valstīs

Situācija Latvijā (1)

- Skolas ar dažādām mācību valodām darbojas kopš 18.gadsimta, pirms neatkarīgas valsts dibināšanas
- Likums par Latvijas izglītības iestādēm (1919.):
  - 39.p. Visas obligātajās skolās apmācību jāīsteno audzēkņu ģimenes valodā.
  - 41.p. Valsts un komunālas iestādes uztur ikkatrai tautībai tik daudz obligatorisku skolu, cik vajadzīgas viņu bērnu izglītošanai, skatoties pēc šā likuma noteikumiem.

Situācija Latvijā (2)

- Likums par mazākuma tautību skolu iekārtu Latvijā (1919.):
  - 2. No valsts un komunālu iestāžu visādu tipu vidus skolu vajadzībām atvēlētiem līdzekļiem piekrit mazākuma tautības skolām viņas iedzīvotāju skaitam piemēriģa daļa. Mazākuma tautību obligatoriskas skolas uzturama pēc likuma „Par Latvijas izglītības iestādēm” 41. p.

Situācija Latvijā (3)

pēc 1934.g.	Būtiski sašaurinātas
pēc 1945.g.	Atsevišķas latviešu un krievu skolas, parējās likvidētas
pēc 1990.g.	Atjaunotas
pēc 1995.g.	Vienotas izglītības sistēmas veidošana, mazākumtautību izglītības programmas
pēc 201?.g.	Likvidētas??

Citu Eiropas valstu pieredze (1)

- Formas, veidi, līmeņi un apjoms –atkarībā no konkrētas situācijas (minoritātem piederošo personu skaits, pieprasījums utt).
- Minoritāšu valodas lietotas kā mācību valodas (pilnīgi vai daļēji):
  - Albānijā, Austrijā, Azerbaidžānā, Bulgārijā, Horvātijā, Čehijā, Dānijā, Igaunijā, Somijā, Gruzijā, Vācijā, Itālijā, Krievijā, Lielbritānijā, Lietuvā, Maķedonijā, Melnkalnē, Moldovā, Nīderlandē, Polijā, Rumānijā, Serbijā, Slovākijā, Slovēnijā, Spānijā, Zviedrijā (loti ierobežotas iespējas), Ukrainā, Ungārijā

Citu Eiropas valstu pieredze (2)

- Minoritāšu valodas tiek mācītas kā atsevišķs priekšmets:
  - Armēnijā, Īrijā, Norvēģijā
- Valstis ar vairākām oficiālām valodām, valodu lietošana atkarīga no reģiona:
  - Beļģija, Šveice
- http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/Table_en.asp (vai <http://ej.uz/si7p>)

Dzīvotspējīgas un pieprasītas minoritāšu izglītības sistēmas likvidācija- piemēri (1)

S.Miloševićs pret albāņu skolām Kosovo:

From 1945, education for Albanians was in their mother tongue. That right was reinforced by Tito, who granted the Albanians a degree of autonomy in 1974. Albanian schools and the mainly Albanian University of Pristina flourished. But not for long.

After a decade of increasing pressure, 1991 brought a radical move by the Serbs: a law that withdrew the right to education in their mother tongue for any Albanians after primary school and imposed a Serbian curriculum.

Dzīvotspējīgas un pieprasītas minoritāšu izglītības sistēmas likvidācija- piemēri (2)

In February 1991, the Serbs withdrew all money for teaching aids and books in Albanian; in April, they suspended the salaries of all Albanian teachers; and in September that year, the police occupied hundreds of primary and all secondary schools. In all, 975 primary schools, 115 secondary schools, and 20 university faculties or colleges of higher education were closed, depriving some 430,000 young Albanians of education and more than 18,000 teachers of their jobs.

<http://www.csmonitor.com/layout/set/r14/1993/0915/15101.html> (vai <http://ej.uz/ohju>)

Dzīvotspējīgas un pieprasītas minoritāšu izglītības sistēmas likvidācija- piemēri (3)

S.Huseins pret kurdu skolām Irākā:

„1974.gads. Etniskās tīrīšanas kampaņas otrā kārtā bija vērsta galvenokārt pret Irākas režīmam ekonomiski un politiski, stratēģiski svarīgajām teritorijām un naftas ieguvēju rajoniem... Skolās tika pārtraukta kurdu valodas mācīšana...”

Ministru prezidents E.Repše, Saeimas sēdē 2013.g. 19.martā

«Humāni» priekšlikumi par pakāpenisko minoritāšu programmu sašaurināšanu un likvidāciju

Secinājumi

- Esošā situācija: neviens nav īsti laimīgs, bet visi var ar to dzīvot
- Likumdošanā nav bilingvālās izglītības definīcijas
- Valsts valodas apgūšana – veiksmīga, problēma nevis ar zināšanām, bet ar motivāciju lietot
- Konkurētspēja – atvērts darba un mācību tirgus
- Vēlme mācīties dzimtajā valodā – neolojalitātes izpausme??

Risinājums izvēles iespējas, dažādu modeļu konkurence, daudzveidība kā vērtība

Dialogs un efektīva līdzdalība, nevis aizliegumi, politizācija un smadzeņu skalošana

Paldies par uzmanību